

AQUILA.

In excelso figit nidum
Regina avium....

A MAGYAR MADÁRTANI KÖZPONT FOLYÓIRATA.

PERIODICAL OF ORNITHOLOGY.
EDITED BY THE HUNGARIAN CENTRAL-BUREAU
FOR ORNITHOLOGICAL OBSERVATIONS.

JOURNAL POUR L'ORNITHOLOGIE.
PUBLIÉ PAR LE BUREAU CENTRAL POUR
LES OBSERVATIONS ORNITHOLOGIQUES.

ZEITSCHRIFT FÜR ORNITHOLOGIE.
ORGAN DES UNGARISCHEN CENTRALBUREAUS
FÜR ORNITH. BEOBSACHTUNGEN.

Nr. 3—4. sz. 1901. Dec. 24.

Budapest, József-körút 65. I.

Evfolyam VIII. Jahrgang

Madárvédelem.

Irta : HERMAN OTTÓ.

Ide s tova egy emberöltőnyi az az idő, a mióta a hasznos madarak védelmére alakítandó nemzetközi egyezmény kérdése a diplomaciai tárgyalások útvesztőjében lassúskodik. Az ügy mostani állapotából ítélve, lehet kilátásunk az egyezmény létrejövetelére; de sajnos, csak oly alakban, hogy Európa bizonyos déli államai, a melyek az átvonuló madarak tömeges gyilkolását «néptápláléknak» mondott megokolás alapján védelmükbe veszik, az egyezményhez nem fognak hozzájárulni.

Ekörülmény természetesen nagy és erkölcsileg mélyreható dilemmát teremtenc, a mely lényegében ez volna: Európa amaz államai, melyek a 46-ik szélességi foktól északra fekszenek, tulajdonképen csak azért óvnák és gyámolítanak a hasznos vonuló madarakat, hogy a 46-ik szélességi foktól délre fekvő bizonyos államok tiszteltreméltó lakossága annál bővebb «néptáplálékhoz» jusson.

Ez a felfogás nem tőlem ered; általános ez a természet barátainak, de kivált a vadászoknak körében, a kik az apró vonuló szárnyasoknak, nevezetesen a fürjnek folytonos kevesbülését évről-évre jobban érzik, a kiknek továbbá az erdő elnémulása, a ligetek s a mezők kihaltsága szükségképpen feltűnik.

Ezek az emberek így okoskodnak: minek ki-méljük s védjük mi az erdők, mezők és ligetek dalosait, mikor azok így is úgy is a Délvidék madárfogóinak áldozataivá lesznek.

Miért kellene épen nekünk arról, a bár ese-
Aquila. VIII.

Vogelschutz.

Von OTTO HERMAN.

Es wird bald ein Menschenalter verflossen sein, seitdem sich die Frage einer internationalen Convention zum Schutze der nützlichen Vögel durch alle Verschlingungen diplomatischen Verkehrs dahinschleppt. So wie die Angelegenheit jetzt steht, ist ein Zustandekommen der Convention nicht ausgeschlossen, leider aber nur in der Form, dass sich gewisse südliche Staaten Europas, wo der Massenmord der durchziehenden Vögel mit der Begründung: «*Volksnahrung*» beschützt wird, der Convention nicht anschliessen werden.

Hiedurch würde nun ein grosses und moralisch tief einschneidendes Dilemma geschaffen, dessen Wesen das folgende wäre: jene Staaten Europas, deren Gebiet nördlich des 46-ten Breitengrades liegt, würden die nützlichen Zugvögel eigentlich desswegen schützen und hegen, damit die ehrenwerthe Bevölkerung gewisser Staaten südlich vom 46-ten Breitengrade umso reichlicher ihre «*Volksnahrung*» erhalte.

Diese Auffassung ist nicht meinem Kopfe entsprungen: sie entsteht bei Naturfreunden, ganz besonders bei Jägern, die von Jahr zu Jahr die fortschreitende Verminderung des kleineren, ziehenden Federwildes, namentlich der Wachtel zu spüren bekommen, denen ferner das Verstummen des Waldes, die Leblosgkeit der Auen und Fluren auffallen muss.

Das Raisonement dieser Leute lautet wie folgt: Warum sollen wir die Säger des Waldes, der Fluren und Auen schonen und schützen, wenn sie doch unvermeidlich den Vogelstellern des Südens zum Opfer fallen?

Warum sollen eben wir uns den, wenn auch

kély s egyre esékélyebb haszonnól lemondanunk, a mely különben okvetlenül a déli országok tömeges madárgyilkolásának válik javára, a nélkül, hogy a Délvidék az erdők, mezők és ligetek dalosainak kiméletével és védelmével törődnék vagy ez ügyben csak valamieskét is fáradna?

Nem oly időket élünk, a mikor a természet barátja, a földmives, a kertész, a vadász és másféle alig szerezhet tudomást, hogy a Dél bizonyos piacain a madárvonulás idején mi minden nem jelenik meg s mit adnak ott el? A napi sajtó s a folyóiratok ma már teljesen szavahihető tanúk észleleteit hozzák az egész olvasó, művelt világ tudomására, oly tanukéit, a kik szakemberek, a kik mint a tudományos világban elismert tekintélyek föltétlen bizalom részesei: a kiknek helyén van az eszük s a szívük. Csak tisztelt barátomat, BERLEPSCH JÁNOS bárót említem itt, mint a ki egész lelkével buzgólkodik ez ügyben.

Nem is esoda, ha ama tény láttára, hogy a vonuló madarak bizonyos déli országokban való tömeges gyilkolásának még mindig nem lehet gátat vetni, oly körökben is felébred a haszonlesés, a melyek különben készek volnának a védelemre?

Az a magas idealizmus, a mely a madarat mély ethikai okokból még akkor is védi, mikor tudja, hogy ez a madár vonulása idején sehogy sem kerül el a nyilvánosan jóváhagyott tömeges gyilkoltatást, ez az idealizmus manapság ritkább a fehér hollónál!

Ily körülmények közt egyre nehezebbé válik, még a nagyon észszerű, pénzértékben kifejezett madárvédelem dolgában is valami eredményt elérni.

Idáig jutva fejtegetésemben, könnyű volna nékem érzelmi húrokat pengetnem, megkérgesedett szivekről panaszkodnom; more consueto a magas «semmittevő kormányoknak» súlyos vádakat — nem előterjeszteni, — hanem mély hőlesességű fejúkhöz vágni.

Sőt az utóbbi dolgot helyzetemnél és állásomnál fogva némi jogosultsággal is tehetném, minthogy a M. O. K. a madárvédelem ügyében minden képzelhetőt megtehetett és tehet, még pedig azért, mert Magyarország kormánya az ügyet teljes érdeklődésével és messzeható tá-

geringeren und stets geringer werdenden Nutzen entgehen lassen, welcher ja sonst unbedingt dem südländischen Massenmorde der Vögel zu Gute kommt, ohne dass sich der Süden um den Schutz und das Hegeu der Säger des Waldes, der Fluren und der Auen bekümmern oder auch nur im geringsten bemühen thäte?

Die Zeiten sind eben dahin, wo Naturfreund, Landwirth, Gärtner, Jäger u. dgl. kaum etwas darüber erfahren konnte, was Alles zur Zeit des Vogelzuges auf gewissen Märkten des Südens erscheint und verkauft wird? Die Tagespresse, die periodischen Schriften vermittelten heute die Beobachtungen von vollkommen glaubwürdigen Augenzeugen der ganzen lesenden, gebildeten Welt; von Augenzeugen, die vom Fache sind, die in der wissenschaftlichen Welt als anerkannte Auctoritäten, als unbedingt glaubwürdig gelten, die Kopf und Herz auf dem rechten Flecke haben. Ich nenne hier bloss meinen verehrten Freund Hans Freiherrn von BERLEPSCH, der sich mit ganzer Seele um die Angelegenheit bemühet.

Was Wunder, wenn angesichts der Thatsache, dass dem Massenmorde der ziehenden Vögel in gewissen Ländern des Südens auch heute noch immer nicht gesteuert werden kann, der Eigennutz auch in Kreisen erwacht, die sonst bereit wären Schutz und Hege zu üben?

Der hohe Idealismus, welcher den Vogel aus tief ethischen Gründen auch dann schützt, wenn er weiss, dass der Vogel, auf dem Zuge begriffen, dem öffentlich gutgeheissenen Massenmorde nicht entrinnen kann, dieser Idealismus ist heutzutage wohl der allerseltenste Vogel!

Unter solchen Umständen wird es stets schwieriger, selbst in Sachen des sehr rationellen, in Geldwerth ausgedrückten Vogelschutzes, einen Erfolg zu erzielen.

An dieser Stelle meiner Erörterung angelangt, wäre es mir ein Leichtes Gefühlssaiten anzuschlagen, über die Versteinerung der Herzen zu klagen: more consueto den hohen «nichts thnenden Regierungen» schwere Anklagen nicht zu unterbreiten, sondern an den hochweisen Kopf zu werfen.

Ich könnte das letztere in meiner Lage und Stellung sogar mit gewisser Berechtigung thun, da ja die U. O. C. für den Vogelschutz alles Erdenkliche und zwar aus dem Grunde leisten konnte und kann, weil Ungarns Regierung der Sache vollste Aufmerksamkeit und weit-

mogatásával karolja fel; a vádak tehát nem szállanak a mi fejünkre vissza. Mindezek helyett mégis a tárgyilagos fejtegetés útját követem.

Magyarországnak két *hajlott korú* megfigyelője van, a kik évtizedek óta évről-évre figyelik a madárvonulást, egyazon ponton, a legnagyobb lelkiismeretességgel.

Az egyik FORGÁCH KÁROLY gróf őkegyelmesége Ghymesen; a másik az ismert ornithologus a Királyhágón túl, CSATÓ JÁNOS kir. tanácsos Nagy-Enyeden. Mindkettő évek sora óta küldi a tudósítást a megfigyelési területen fészkelő vándormadarak számának fokozatos csökkenéséről. FORGÁCH gróf évek óta különösen a füsti fecskének feltűnő elmaradásáról tudósít. Ez évi jelentésének bevezetésében mondja: «Többször jelentettem már, hogy a madarak száma folytonosan csökken, mégis ez a szomorú jelenség az idén már valósággal megdöbbentő».

CSATÓ JÁNOS azt írja, a madarak száma már oly csekély, hogy alig lehet a vonulásnak érzhető képét nyerni.

Ezek a megfigyelések azért oly nagyon fontosak, minthogy az illető területek természeti viszonyai alig vagy mindenesetre csak jelentéktelenül változtak s minthogy a szavatolók régi megfigyelők lévén, föltétlenül megbízhatók és hozzáértők.

Magamnak is feltűnt, hogy az Alföld legelőin való utaztomban csak itt-ott repülte körül a szekeret egy-egy füsti fecske, hogy a felzavart bogárfélt elkapdossa, pedig régebben 8–10 fecske is kísérte a jároművet hosszú darabon. Az óriási buzatáblákon, a melyek fölött a füsti fecske kivált a helységek közelében tömegesen nyilallt tova, manapság egész hajtásnyi uton egyet sem látni. Ugyanez az eset ötlük a Dunán is szembe.

A chernelházi CHERNEL-ek kőszegi ősi kuriáján, a hol a madarak emberöltők óta a leggondosabb védelemben részesültek s egészen megszeldültek, ezelőtt rendszeren volt 5–6 füsti fecske s 1–2 molnár-fecskéfészék. CHERNEL ISTVÁN mostani tudósítása szerint a molnárfecske két év óta egészen elmaradt: a régi füsti fecskék közül az idén csak egy hím tért vissza, a mely később párt szerzett magának. A szepességi Fekete-

gehendste Unterstützung angeheißen lässt; die Anklagen also nicht auf uns zurückfallen würden. Doch will ich statt allem diesen, den Weg der sachlichen Erörterung betreten.

Ungarn besitzt zwei hochbetagte Beobachter, die seit Jahrzehnten jahraus-jahre in den Vogelzug auf ein und demselben Punkte mit grösster Gewissenhaftigkeit beobachten.

Der eine ist Exe. Graf CARL FORGÁCH zu Ghymes; der andere der bekannte Ornithologe jenseits des Königssteiges, kön. Rath JOHANN von CSATÓ in Nagy-Enyed. Beide berichten schon seit einer Reihe von Jahren über die successive Abnahme der Zugvögel, welche innerhalb ihres Beobachtungsgebietes brüten. Graf Forgách berichtet seit Jahren besonders über das auffallende Ausbleiben der Rauchschwalbe. In der Einleitung seines diesjährigen Berichtes steht zu lesen: «Ich habe schon mehrmals berichtet, dass die Zahl der Vögel stetig abnimmt, diese traurige Erscheinung ist jedoch heuer schon geradezu konsternierend.»

Johann von Csató schreibt, die Zahl der Vögel sei schon so gering, dass es kaum möglich wird ein fassliches Bild des Zuges zu erhalten.

Diese Beobachtungen sind höchst wichtig, weil sich die Verhältnisse der betreffenden Gebiete kaum, jedenfalls aber nicht wesentlich geändert haben und weil die Gewährsmänner alte Beobachter, absolut verlässlich und kundig sind.

Mir selbst fiel es auf, dass bei meinen Touren durch die Weideplätze des Tieflandes nur hie und da eine Rauchschwalbe den Wagen umflog, um die aufgescheuchten Insecten abzufangen, wo doch früher 8–10 Schwalben das Gefährte auf weite Strecken begleiteten. Über den riesigen, mit Weizen bestellten Tafeln, über welchen besonders in der Nähe von Ortschaften die Rauchschwalbe in Menge dahinschoss, zeigt sich nun an ganzen Fluchten keine einzige. Die nämliche Erscheinung springt an der Donau in die Augen. Die alte Curie der Cherneln von Chernelháza in Kőszeg, wo die Vögel Generationen hindurch den sorgsamsten Schutz genossen und ganz kirre wurden, hatte ehemals stets bis sechs Nester der Rauchschwalbe, bis zwei Nester der Hausschwalbe. Wie mir Stefan von CHERNEL nun mittheilt, blieb die Hausschwalbe seit zwei Jahren ganz aus; von den alten Rauchschwalben kam heuer nur ein Männchen zurück, welches sich später ein Weibchen suchte und antraute. Die ehemals

Legynek valaha óriási molnárfecske-telepe, a hol a fészkek szőlőfürtök módjára csüngtek egymás fölött s alatt s a párok százainak adtak tanyát, ^{1. 10} résznyire zsugorodott össze!

A Bükkhegység kedves Színva-völgye, melynek ornithologiai viszonyait gyermekkorom óta ismerem s a mely ezelőtt igazi madár-eldorado volt, manap pusztaság. 1900-ról 1901-re hihetetlen a hanyatlás. A kövirigó, a mely ezelőtt minden mészkőormon s sziklás helyen közönséges volt, teljesen elmaradt: a fülemüle dala, a mely azelőtt a völgyet a szó szoros értelmében betöltötte, a mely egész éjeken át a nyár közepéig hangzott, ritkasággá vált! A barázdabillegető, a mely ezelőtt s még 1900-ban is a travertint élénkítette, az idén csaknem teljesen elmaradt, a hegyi billegetőnek száma pedig a Színva felső folyásán 10—15 párról egyetlen párra olvadt le. A csodás szépségű, azelőtt élénk bükkös néma és kihalt, legföljebb ha egy árva pintyőke látható itt-ott.

A völgy természeti viszonyai megváltoztak ugyan, de a madarak javára: a régi zakatoló vashámor feloszlott — megszűnt a hatalmas pörölyök zaja, nem szórják a szikrát a kohók — esend és nyugalom van tehát a madárelét javára és mégis minden elmarad!

A véletlen úgy hozta, hogy intézetünk levelező tagját, BOROSKAY erdőmester urat meglátogathattam Zólyomban, hogy bár kicsiny, de csodaszépen præparált gyűjteményében gyönyörködhessem. Mentegetőzött, a miért hogy oly keveset küldhet csak intézetünkbe, de hát — úgy mond — nincs már madár. Kirándultunk. A vidék pompás, mintha csak a madarak számára volna teremtvé: buja rétek, bokrosok, imitt-amott egy kis nádas mocsárral, kis ligetek részben elszáradt csucsú vén fákkal, szántások, kertek, szóval minden föltétele megvan a madárelétnek — csak épen madár nincsen!

Oly vidékeken, a hol én néhány lustrummal ezelőtt pointerem előtt egy rövid óra alatt tizenkét fürjet fűzhettem hurokra, még pedig napról-napra, a míg csak a zab lábán állott, ott ma az egész nap alatt is csak 3—4 darab kerül lövésre. Nem is csoda! Hiszen azt olvassuk a «Bund» október 16-ik számában Dr. C. O. jegy alatt, tehát tökéletesen megbízhatóan: «F. hó

riesige Hausschwalben-Colonie in Feketehegy Szepes — wo die Nester traubenartig über- und untereinander klebten und hunderte von Paaren beherbergten, ging bis auf ^{1. 10}-tel ein!

Das liebliche Színva-Thal im Bükkgebirge, dessen ornithologische Verhältnisse ich von Kindesbeinen an kenne, ehemem ein Vogel-eldorado, ist wie entvölkert. Von 1900 auf 1901 ist der Rückgang ungläublich. Das Steinrötel, ehemem auf allen Kalkgraten und dem Gefelse ganz gewöhnlich, blieb vollkommen aus: der Schlag der Nachtigall, der das Thal ehemem förnlich erfüllte, die ganze Nacht hindureh und bis tief in den Sommer hinein hörbar war, wurde zur Seltenheit! Die weisse Bachstelze, welche ehemem und noch 1900 das Travertin belebte, blieb heuer beinahe ganz aus, die gelbe Bachstelze schwand am oberen Laufe der Színva von 10—15 Paaren auf ein Paar herab. Der wundervollste, ehemem so belebte Buchenwald ist stumm und verödet, kaum dass sich hie und da noch ein Finklein blicken lässt.

Die Verhältnisse des Thales änderten sich zwar, jedoch zu Gunsten der Vögel: das alte, poehende Eisenwerk wurde aufgelassen — das Poehen der gewaltigen Hämmer, das Funken-sprühen der Essen hörte auf — es wurde still und ruhig, also für das Leben der Vögel vortheilhaft, und doch bleibt Alles aus!

Der Zufall wollte es, dass ich das correspondierende Mitglied unserer Anstalt, Herrn Waldmeister von BOROSKAY in Zólyom besuchen konnte, um mich an seiner zwar kleinen, aber wundervoll præparirten Sammlung zu ergötzen. Er entschuldigte sich, dass er der Anstalt so wenig zukommen lassen kann, aber — meinte er — die Vögel bleiben aus. Wir machten einen Ausflug. Die Umgebung ist herrlich, für Vögel wie geschaffen: saftige Wiesen, Gebüsche, hie und da ein kleiner Sumpf mit Rohrbestand, kleine Auen, mit zum Theile wipfeldürren alten Bäumen, Ackerland, Gärten, kurzum alle Bedingungen für Vogelleben — ohne Vögel!

In Genden, wo ich vor einigen Lustren in einer kurzen Stunde vor dem Pointer meine zwölf Wachteln auf der Schnur hängen hatte, und zwar Tag für Tag, so lange der Hafer stand, schiesst man heute in einem ganzen Tage 3—4 Stück.

Was Wunder auch! Lesen wir ja im «Bund» vom 16. October dieses Jahres unter der Chiffre Dr. C. O., also vollkommen vertrauenswürdig:

7-én Nápolyban az Alexandriából jövő «Po.» gözhajó, mely százezer *rothadásnak* indult fűrjet szállított, fertőtlenítve a tenger szabadjárá vitetett; a fűrjeket megsemmisítették.» A fűrjek rendeltetési helye ezuttal is mint legtöbbször - Anglia volt!

De elég ebből! Hiszen az okról van szó s arról, vajjon segíthetünk-e s miként?

A madárvédelemnek Európa legdélibb vidékére helyezett bajnoka, dr. OHLSEN KÁROLY körözünyet bocsátott ki Rómából 1901 nov. 30-áról keltezve, a melyben a párisi kongresszusból kiindulva, a feeske miatt emelt vádat Olaszországról el akarja háritani. Megengedi, hogy a feeskét üldözik s pusztítják Olaszországban (*ipsissima verba*), de nem oly mértékben, mint a többi rovarévőt s a feeskeirtás nincs is annyira növekvőben, hogy az a nagy megfigyatozásnak magyarázatát adhatná. Tehát *másutt kell az okot keresnünk*.

Ám legyen! Nem bocsátkozom amaz irat bírálóatába, mert ismerem s méltatom dr. OHLSEN KÁROLY helyzetét. Az olaszországi ornithologusok amaz arezkifejezése, a mely rögtön megjelenik, mihelyt a madárvédelemről van szó, nagyon mélyen vésődött lelkembe; ez a «néptáplálék» fogalmából vette eredetét, és ránehezedik az mindenkire, a ki a 46-ik északi szélesség fokától délre a madárvédelemről akar szólni. Nem bocsátkozom amaz óriási méretű hálók fejtegetésébe, általában nem szólok a fogó-eszközök tökéletesbüléséről, a melyek a régi madarászó szerszámokhoz úgy viszonylanak, mint a Lyditgránátok a régi puskagolyóhoz, vagy mint a gyorstüzű-ágyú a kovás puskához. Hiszen mindez nem zavar bennünket abban, hogy más okok után is kutassunk, és kivált abban nem, hogy mindannak szent kapui előtt, a mi magát nagyképszködőn «tudománynak» nevezeti, egy kevéssé ne söpörhessünk.

Rögtön ajánlkozik itt az ornithológiában felburjánzott nagy series-mánia. Azok az érző szívek, a melyek egy madártetem láttára göröcsökbe esnek, bizonyára azt hiszik, hogy sorsjegyekről vagy egyéb értékpapirokról van szó, a hol a számok tömege seriesekbe van osztva. Szó sines róla! Egy ornithologiai series pl. ötszáz bórré változtatott kékbegyét, sőt füstí

«Am 7-ten d. ward in Neapel der aus Alexandrien kommende Dampfer «Po», eine Ladung von einhunderttausend *verwesten* Wachteln führend, desinfiziert in hohe See gebracht. *Die Wachteln selbst wurden vernichtet.*» Der Bestimmungsort dieser armen Vögel war wie meist — auch jetzt England!»

Doeh genug! Es handelt sich ja um die Ursache; und darum, ob und wie man helfen könnte?

Der am weitesten nach dem europäischen Süden vorgeschobene Champion für Vogelschutz, Herr Dr. CARL OHLSEN, erliess ein Circular ddo Rom am 30. November 1900, worin er vom Congress in Paris ausgehend, die Anklage von wegen der Schwalbe von Italien ablenken will. Er giebt zu, dass die Schwalbe in Italien verfolgt und vertilgt wird (*ipsissima verba*!), jedoch weniger, als andere Insectenfresser, und ist die Schwalbenvertilgung auch nicht in solcher Zunahme begriffen, dass daraus die grosse Abnahme erklärt werden könnte. Man soll also nach *anderen Ursachen* forsehen.

Nun gut! Ich entsage der Kritik des Schriftstückes, weil ich die Lage des Herrn Dr. CARL OHLSEN kenne und würdige. Der Gesichtsausdruck italienischer Ornithologen, der erscheint, sobald der Vogelschutz zur Sprache gelangt, hat sich meiner Seele sehr tief eingepägt, er entspringt dem Begriffe «Volksnahrung»: er drückt Jeden, der unterhalb des 46-ten N. Breitengrades über Vogelschutz sprechen will. Ich will mich nicht in Erörterungen über Netze einlassen, welche riesige Dimensionen haben, überhaupt nicht über die Fortschritte der Fanggeräthe, welche sich zu den alten Vogelherden so verhalten, wie die Lyditgranate zur alten Flintenkugel, oder die Schnellfeuerkanone zur Feuersteinschlossflinte. Das alles beirrt ja einen nicht am Forschen auch nach *anderen Ursachen*, und besonders nicht daran, vor den heiligen Thüren alles dessen, was sich als «Wissenschaft» breit und wichtig macht, so ein wenig zu kehren.

Es empfiehlt sich hier sofort die grosse Series-Manie in der Ornithologie. Die empfindsamen Herzen, welche angesichts einer Vogelleiche in Krämpfe verfallen, glauben gewiss, dass es sich um Lose oder andere Werthpapiere handelt, wo die Massen der Zahlen in Serien eingetheilt werden. Mit nichten! Eine ornithologische Series bedeutet z. B. fünfhundert in Bälge ver-

feeskét stb. jelent, a mely azéri van, hogy a legcsekélyebb külső eltérés is észrevehető, regisztrálható és rendszertanilag felhasználható legyen. Van itt mérés, jelzés, kettős, hármas stb. elnevezés. Az empirikus alapon kikutatott dolgoknak mélyebbre ható, kivált biológiai megokolása ki törődnie ezzel? Kétségtől al kalmaznunk kell a sorozati-eljárást is: de hová jutunk, ha minden kontár, a ki magát ornithologusnak tartja, az összehasonlító módszer leple alatt seriesekben utazik, a nélkül, hogy azokat értékesíteni tudná? Ki ne ismerné azokat a poros, molyoktól hemzsegő fiókokat azokkal az összerágott madárbőrökkel, a melyeket tulajdonosuk nagyon szerényen mint «bár nem szakember», de «a tudomány érdekében» halomra öldösött?

Hiszen így lassankint abhoz az elvhez jutunk, hogy a népiskolának a gyermekekkel nem a madár fogalmát, hanem a madár-seriesét kell megismertetnie.

Nem is csoda! Hiszen megértük, hogy a legjobb ornithologus fejek is megzavarodtak a szédületes, óriási seriesek hallatára s a dolognak — persze jóhiszeműleg — elvi formát adtak, mint-hogy ezt a dolgot lehetségesnek és szükségesnek tartották! Idején volna már a series-fiókokban a tudományra nézve haszontalanul eltemetett madárélet statisztikáját összeállítani! Ez volna tehát az *egyéb okok* egyike.

De menjünk tovább.

Egy nagy város — neve mellékes — felkért, hogy egy nagy gyűjteményt megtekintsek — hogy kié s hol van, szintén mellékes — és véleményyt adjak róla — mi ezéلبől, megint mellékes. A gyűjtemény azok közül való, a melyeket egyfelől eladnak, másfelől pótolnak, a melyekben tehát a tudomány az üzlettel, mondjuk, harmoniában van.

Tekintettel az üzleti jellegre, az volt a ezél, hogy a kelendő tárgyakból nagy készletet teremtsenek, így a madárbőrökből s madártojásokból is. Nos, madárbőr volt ott nagy tömegben, köztük egy egész esomó lelöhely és datum nélkül, tehát a tudományra nézve csaknem

wandelte Blankelifeben, auch Rauchschnalben etc., damit auch die kleinsten äusseren Unterschiede bemerkt, registriert und systematisch verwendet werden können. Es wird gemessen, gedeutet, binär, trinär etc. benannt. Die tiefere, besonders biologische Begründung des empirischen Erforschten — wer soll sich damit abgeben? Das steht ja ausser allem Zweifel, dass auch die Series-Procedure vorgenommen werden muss: wo kommen wir aber hin, wenn jeder Stümper, der da glaubt Ornithologe zu sein, unter dem Deckmantel der vergleichenden Methode in Serien macht, ohne sie wissenschaftlich verwerthen zu können? Wer kennt sie denn nicht, diese in Staub versunkenen, von Motten wimmelnden Schubladen, mit den zerfressenen Vogelbälgen, welche der Besitzer, sehr bescheiden als «nicht vom Fach», doch «im Interesse der Wissenschaft» zusammengemordet hat?

Wir kommen ja nach und nach so weit das Princip aufzustellen, dass die Volksschule dem Kinde nicht mehr den Begriff des Vogels, sondern die Vogelseries zu entwickeln und beizubringen hat.

Was Wunder auch! Haben wir es ja erlebt, dass die bestgeformten ornithologischen Köpfe angesichts von schwindelhaften, riesigen Serien in Irrthum verfielen und so der Sache principielles Ansehen — freilich nur bona fide — verlielen, weil sie die Sache für möglich und für nothwendig erachteten! Es wäre an der Zeit eine Statistik der in den Series-Schubladen ohne Nutzen für die Wissenschaft begrabenen Vogelleben zu verfassen! Das wäre also eine der *anderen Ursachen*.

Doch schreiten wir weiter.

Ich wurde von einer grossen Stadt — der Name ist gleichgültig — ersucht eine grosse Sammlung — wessen und wo, ist auch gleichgültig — zu besichtigen und ein Gutachten — der Zweck ist auch gleichgültig — abzugeben. Die Sammlung gehörte zu jenen, welche an einem Ende verkauft, am anderen Ende ersetzt werden, worin also Wissenschaft mit Geschäft, sagen wir, harmonisch wirken.

Mit Rücksicht auf den geschäftlichen Charakter, galt es, von den gangbaren Objekten grosse Vorräthe anzuschaffen und zu häufen, so auch Vogelbälge und Vogeleier. Nun Vogelbälge gab es die schwere Menge, darunter ganze Fluchten ohne Angabe des Fundortes, des Da-

értéktelen állapotban. Kétségtelenül a legtanul-ságosabb mégis a tojásgyűjtemény, helyesebben a «tojásraktár» volt. — A tojáskészlet a nagyanyaink rekesztékes lisztesládájára élénken emlékeztető fiókokban volt felhalmozva — minden fiókban egy-egy species: a tulajdonos kedvtelével markolt a tojások tömegébe s azután visszapergettette azokat. Kiemelte, hogy ebből a készletből minden eddig leírt fészekalj *összeállítható*, — letojnismár nem is szükséges. Meg azután ebben van letéve a világos haladás alapja, ezenkívül a pedagógia érdeke, a mely nyilván megköveteli, hogy az oológiát már az elemi iskolákban is fészekaljak és egyáltalában a variabilitás alapján tanítsuk, mert így bebizonyíthatjuk, hogy pl. a madártojások rajzolatainak variabilitása ép annyira végtelen, mint a szeplők által kiválólag diszített emberi ábrázaté. Hozzá járul még, hogy hiszen ezt a nagy igazságot mélyrehatóvá is kell tennünk, a mit az iskola környékén való gyűjtéssel érünk el. Hosszú, sokszor nehéz életem megedzette idegeimet, de megvalom, hogy e tojási fiókok láttára, a melyekben százezernyi, köztük a leghasznosabb és legkedvesebb madárnak halála volt mondhatni beraktározva, igazán megborzadtam; kivált ama körülmény láttára, hogy e tömeggyilkolás pädagogiailag és tudományos tekintetben javarészen ezáltalán vala. Ez is *egyéb ok*.

Lemondok azoknak a raktáraknak ismertetéséről, a melyekben a tudományos- és a kereskedelmi érdek hekatombákban fejezhető ki, nem szólok az 1901. évi párisi III-ik nemzetközi ornithologiai kongresszusnak ama híres jelentéséről, a mely abból állt, hogy a párisi tolldíszkereskedők igen tiszteletreméltó Gremiumának szónoka azon a tisztán tudományos alapon szervezett ornithologiai kongresszuson nagyon hathatós beszédet mondhatott a pénzbeli érdekekről, a madárvédelem káros voltáról, tekintettel a tollkereskedők adóterhére stb., sőt azután is mindég szóhoz jutott. Hiszen csak nyilvánvaló dolog, hogy ha a divat azzal tiszteli meg a füstifeeskét, hogy kitömött állapotban diszelegjen a hercegnők, nemes asszonyok és las-

tums, mithin wissenschaftlich beinahe wertlos. Am lehrreichsten war aber unstreitig die Eier-Sammlung, eigentlich das «Eierlager». In Läden, welche lebhaft an die in Fächer getheilten Mehltruhen unserer Grossmütter erinnerten, waren die Eievorräthe eingeschüttet, in jeder Lade je eine Species; der Besitzer griff mit Behagen in die Menge der Eierchen und liess sie perlend zurückfallen. Es wurde hervorgehoben, dass aus diesem Vorrath jedes beschriebene Gelege *zusammengestellt* werden kann, gelegt braucht es ja nicht mehr zu werden. Und hierin liegt ja der offenbare Fortschritt, und überdies das pädagogische Interesse, welches offenbar erfordert, die Oologie schon in den Elementarschulen nach Gelegen und überhaupt nach der Variabilität zu docieren, um zu beweisen, dass z. B. die Variabilität der Fleckung der Vogeleier ebenso unendlich ist, wie jene der durch Sommersprossen besonders gezierter menschlichen Gesichter. Dazu kommt noch, dass man ja diese grosse Wahrheit auch vertiefen muss, was durch Sammeln in der Umgebung der Schule geschieht. Ein langes, vielfach hartes Leben hat ja meine Nerven gestählt, ich gestehe es aber, dass mich bei Anblick dieser Eierladen, worin der Tod von hunderttausend, darunter der nützlichsten und lieblichsten Vögel, sozusagen aufgespeichert war, ein ordentlicher Schauer überlief; besonders angesichts des Umstandes, dass der grösste Theil des Massenmordes pädagogisch und wissenschaftlich zwecklos war. Also wieder eine *andere Ursache*.

Ich entschlage mich der ferneren Erörterung über Lager, wo das wissenschaftliche und Handels-Interesse in Hekatomben ausgedrückt werden kann; auch will ich mich nicht auf eine Besprechung der famosen Scene auf dem III-ten internationalen ornithologischen Congresse im Jahre 1900 in Paris einlassen, welche darin bestand, dass der Sprecher des sehr ehrenwerthen Gremiums der Federschnücker der Weltstadt Paris, dem, auf streng wissenschaftlicher Grundlage constituirten ornithologischen Congresse eine sehr eindringliche Rede über die pecuniären Interessen, über Schädlichkeit des Vogelschutzes mit Hinweis auf die Steuerlast der Federschnücker etc. halten konnte, ja das Wort immer wieder erhielt. Liegt es doch auf der Hand, dass, wenn die Mode die Rauchschnalbe damit beehrt, ausgestopft auf den Hüten von

sanként a grisettek kalapjain is — ez esetben a madárvédelemnek hallgatás a dolga, mert így parancsolja a divat s a kereskedelem «magas» érdeke. A tudományos érdek nem jut itt szóhoz — hát még a humanitás! az esztetikai megokolás! — hiszen ilyesmi a divat nagy areopagjának s a kereskedelmi érdekeknek szemében tisztára nevetséges dolog! Ime ez is *egyéb ok*.

De elég volt már! Az elmondottakból bárki is igen könnyen következtethet.

Elvitázhatatlan tény, hogy a madárvédelem szükségességét illetőleg — bizonyos kivételekkel — a művelt népeknél nem találunk elvi ellenkezést — sőt azok a kivételek is mellette vannak *elvileg* s a «non possumus» az általános ismert «*népláplálél*» ezimével okolják meg. — Elvileg tehát megvan az egyetértés. De mihelyt a védeni való madarak specifikálásáról van a szó, rögtön kitör az egyenetlenség s még a legmagasabb fokban jogosított nemzetközi gyűlések is eredménytelenül oszlanak föl. A vitának sokszor olyan a tárgya és menete, hogy élénken emlékeztet Byzancz esetére, a hol még akkor is egy betűn ezivakodtak, a mikor a pogány már a kapukat döngette. Ugyanezt tesszik a gyűlések oly fajokkal, a melyek — mint fönt éreztettük — kihalóban vannak. Ez a vita teremtette meg az 1900-iki párisi kongresszus «óhajainak» ama pontját, a mely azt akarja, hogy a madarak táplálékát kell tanulmányoznunk, hogy így a hasznosság és károság fogalmát pozitív alapon határozzhassuk meg. Az eredményt a mennyire lehetséges a Londonban tartandó legközelebbi kongresszuson kell bemutatni.

Ez természetesen új ezim a *madarak* tudományosan «megokolt» *tömeges gyilkolására*. Mert hiszen szükséges, hogy ha már nem is minden individuumnak — mivelhogy ez lehetetlen — de legalább minden fajnak begy- és gyomortartalmát 365 napon át még pedig zónáról-zónára meghatározzuk: tehát, hogy zónánként és fajonként lehetőleg 365 madarat megöljünk! S azután újra tanácskozunk és előreláthatólag ismét szétoszoljunk.

Röviden, a madárvédelem ügye a maga tudományos, praktikus és érzelmes bonyodalmaival valóságos gordiusi esomó, a melynek oldása jóformán az utolsó madár halálával fog csak

Fürstinen, Edeldamen und nach und nach der Grisetten zu prangen, der Vogelschutz zu schweigen hat, das gebietet die Mode und das hohe Handelsinteresse. Das wirthschaftliche Interesse kommt hier gar nicht zu Worte — und erst Humanität! ästhetische Begründung! — das ist ja in den Augen des hohen Areopages der Mode und des Handelsinteresses die reinste Lächerlichkeit! Wieder eine *andere Ursache*.

Doeh genug! Aus dem Gesagten kann sich Jedermann die Conclusion sehr leicht ziehen.

Es ist ein unbestreitbares Factum, dass hinsichtlich der Nothwendigkeit des Vogelschutzes — exceptis excipiendis — bei den gebildeten Völkern kein principieller Gegensatz besteht — ja selbst die Ausnahmen sind principiell dafür und begründen das «non possumus», wie allbekannt, mit dem Titel «Volksnahrung». Im Principe ist also Alles einig. Sobald es sich aber darum handelt, die zu schützenden Vögel zu specificieren, beginnt sofort der Streit und selbst die höchst autorisierten internationalen Conferenzen gehen resultatlos auseinander. Der Streit dreht sich oft um Themata, welche lebhaft an den Fall von Byzanz erinnern, wo man sich um einen Buchstaben stritt, indess der Heide schon das Thor bearbeitete. Die Conferenzen thun es gerade so mit Arten, die — wie oben angedeutet — schon im Niedergang begriffen sind. Dieser Streit gebar den Punkt in den «Wünschen» des Congresses von 1900 in Paris, welcher anstrebt, man solle die Nahrung der Vögel studieren, um den Begriff von Nützlichkeit und Schädlichkeit positiv bestimmen zu können. Das Resultat ist so weit als möglich dem nächsten Congresse in London zu unterbreiten.

Das ist natürlich ein frischer Titel für einen neuen, wissenschaftlich «begründeten» — *Massenmord der Vögel*. Man muss ja den Kropf und Mageninhalt, wenn schon nicht des Individuums — was ja unmöglich ist — doch der Species für 365 Tage und zwar von Zone zu Zone bestimmen, also möglichst 365 Exemplare pro Zone und Art tödten! Und dann wollen wir wieder einmal berathen und voraussichtlich auseinandergehen.

Kurz gesagt, die ganze Angelegenheit des Vogelschutzes mit ihren wissenschaftlichen, praktischen und auch gefühlvollen Verschlingungen bildet einen veritablen Gordiusknoten, dessen Entwirren so ziemlich mit dem Tode des

sikerülni. Magyarországon ezt a esemőlt vi-
láguralmi szándékok nélkül — egyszerően ke-
resztülvágtuk ,még pedig a következő módon :

Dr. DARÁNYI kir. magy. földmivelésügyi mi-
niszter egyetértve SZÉLL belügyminiszterrel, je-
lenlegi miniszterelnökkel, továbbá HEGEDŰS
kereskedelemügyi miniszterrel 1901 márczius
18-án 24,655 VII. 1. szám alatt körrendeletet
bocsájtott ki, a mely törvényes erejű s a hasz-
nos emlősök és madarak védelmét szabályozza.

1. §. Elsorolja a védelmet érdemlő emlősöket
és madarakat, utóbbiakból 125 fajt, köztük még
vítasakat is.

2. §. A kihágás büntetését 100 koronában
állapítja meg.

3. §. A tudományos czélból való gyűjtést ha-
tósági engedélytől teszi függővé.

4. §. Az engedély hivatalos kiszolgáltatását
szakintézetek vagy ismert szakemberek bizonyít-
ványától teszi függővé.

5. §. A tudományos czélból gyűjthető tárgyak
számát 10-re korlátozza, föltéve, hogy ez a
szám az illető fajra nézve nem jelent irtást.

6. 7. §§. A gyűjtéshez és szállításhoz szüksé-
ges hatósági engedélynek formáját állapítja meg.

8. §. A gyűjtési engedély érvényességét 14
napban állapítja meg. Ugyanennyi időre van a
szállítási engedély is megállapítva.

9. §. A hatóságok végrehajtó működését sza-
bályozza.

Mint hogy pedig nagyon fontos, hogy a védeni
valót meg is ismertessük, DARÁNYI kir. magy.
földmivelésügyi miniszter arról is gondoskodott,
hogy államköltségen egy alapvető munka jelen-
jék meg Magyarország madarairól, különös te-
kintettel azok mezőgazdasági jelentőségére, a
mely művet a Magy. Ornith. Központ aegise
alatt jól ismert ornithologusunk, chernelházi
CHERNEL ISTVÁN fényesen meg is alkotta. A mi-
niszter kívánatára én írtam továbbá egy kicsiny,
teljesen a nép számára készült illusztrált művet
a madarak hasznáról és káráról, illetőleg védel-
méről, a mely könyvet minden jelentkező pap,

letzten Vogels gelingen dürfte. In Ungarn wurde
nun dieser Knoten — ohne Absichten auf Welt-
herrschaft — einfach durchgehauen, und zwar
wie folgt :

Der königlich ungarische Minister für Acker-
bau Dr. von DARÁNYI erliess im Einvernehmen
mit dem Minister für das Innere, derzeit Mi-
nisterpräsident von SZÉLL, und jenem für Han-
del, von HEGEDŰS, am 18. März 1901 sub
Nr. 24,655 VII. 1. eine Circular-Verordnung,
welche Gesetzkraft besitzt und den Schutz der
nützlichen Säugethiere und Vögel regelt.

§ 1. Zählt die zu schützenden Säugethiere
und Vogelarten auf, von letzteren 125 Arten,
darunter auch noch strittige.

§ 2. Normiert die Strafe für Übertretung mit
einhundert Kronen.

§ 3. Macht das Sammeln zu wissenschaft-
lichen Zwecken von einer behördlichen Erlaub-
niss abhängig.

§ 4. Macht die behördliche Ertheilung der
Erlaubniss von dem Zeugnisse von Fachinsti-
tuten oder bekannter Fachmänner abhängig.

§ 5. Beschränkt die Zahl der zu wissen-
schaftlichen Zwecken sammelbaren ornitholo-
gischen Objecte auf 10, vorausgesetzt, dass
diese Zahl mit Rücksicht auf die Art nicht den
Charakter einer Schädigung bedeutet.

§§ 6. 7. Bestimmen die Formulare der behörd-
lichen Erlaubnisscheine für Sammeln und
Transport.

§ 8. Bestimmt die Giltigkeit des Sammler-
scheines auf vierzehn Tage. Auf die gleiche
Zeitdauer wird auch der Transportschein be-
stimmt.

§ 9. Regelt die Executive durch die Behörden.

Da es nun aber von grösster Wichtigkeit ist,
das zu Schützende auch bekannt zu machen,
hat königl. ungar. Ackerbauminister v. DARÁNYI
auch dafür gesorgt, dass auf Staatskosten ein
Fundamentalwerk über die Vögel Ungarns mit
besonderer Rücksicht auf deren landwirthschaft-
liche Bedeutung verfasst werde, welches Werk
unter der Aegide der Ung. Ornithol. Centrale
der wohlbekannte Ornithologe Stefan CHERNEL
von Chernelháza auch glänzend zu Stande
brachte. Ferner verfasste ich auf Wunsch des
Ministers ein kleines, ganz volksthümlich ge-
haltenes, illustriertes Werkchen über Nutzen
und Schaden resp. Schutz der Vögel, welches
jeder sich darum meldende Pfarrer, Lehrer,
Student, Dorfnotär, Feldhüter etc. etc. unent-

tanító, diák, falu jegyzője, mezőőr stb. ingyen kapta meg.

Ezenkívül gondoskodva van arról is, hogy a M. O. K., a mennyiben az írtás nélkül lehetséges, pozitív alapon állapíthassa meg a hasznát és kárt: ez a begy- és gyomortartalmak vizsgálata révén történik.

Ezzel tehát Magyarország államilag szabályozta a madárvédelmet, s ezt vezető államférfaink mély belátásának, gyöngéd érzésének, valamint törvényhozásunknak köszönjük.

A varjak mezőgazdasági jelentősége.

(Két ábrával a szöveg között s egy táblával.)

JABLONOWSKI JÓZSEF-től,

a m. kir. Rovartani Állomás főnökétől.

I. A varjuügy általánosságban.

A varjak mezőgazdasági jelentősége olyan kérdés, a mely nemcsak a madarak életét kutató előtt fontos, hanem nagy fontossággal bír az a mezőgazdára is, a kit a varjak élete sokszor igen közéről érint. Ugyanesak nagy fontossággal bír az a mezőgazdasági entomologusra is, a ki hivatásánál fogva gyakran birói székbe kénytelen ülni és ítélni, hogy az egyes felmerülő esetben, mikor a varjak érdeke a gazdaember érdekével összeütközik, s a mikor a panaszos gazdával szemben a varju is megtalálja a maga prókátort, kinek van igazsága?

Hogy én a varju-ügyet itt felvetem, annak több oka van. Első és legfőbb oka az, hogy noha e peres kérdés már nagyon régi, az még korántsem ért meg annyira, hogy előttünk egy határozott, minden kétséget és homályosságot kizáró ítélet feküdnék, és nekünk már tisztázott fogalmunk és határozott véleményünk volna a varjak mezőgazdasági jelentőségéről, vagyis más szóval, hogy tisztában volnánk azzal, vajjon a varjak a tágabb értelemben vett mezőgazdaságra nézve hasznosak-e, vagy kártékonyak-e? Már pedig a varju-per eme határozatlansága mellett, mikor nem tudtam, hogy hol van tehát az igazság, nagyon súlyosnak éreztem a helyzetemet akkor, a mikor mint mezőgazdasági entomologusnak

geltlich erhielt. Eine Probe in deutscher Sprache folgt in diesem Heft der «Aquila».

Ausserdem ist Vorsorge getroffen, dass die Ung. Ornithol. Centrale, so weit es ohne Schaden thunlich ist, die Bestimmung der Nützlichkeit und Schädlichkeit auf positive Grundlage stelle, was vermittelst der Kropf- und Magenuntersuchungen geschieht.

Somit hat Ungarn, Dank der tiefen Einsicht und Feinfühligkeit seiner leitenden Staatsmänner und der Gesetzgebung, den Vogelschutz staatlich geregelt.

Die landwirthschaftliche Bedeutung der Krähen.

(Mit 2 Abbildungen im Texte und einer Tafel.)

VON J. JABLONOWSKI,

Dir. d. kon. ung. Entomolog. Versuchsstation, Budapest.

I. Die Krähenfrage im Allgemeinen.

Die landwirthschaftliche Bedeutung der Krähen ist eine Frage, welche nicht blos für den Ornithologen ein Interesse hat, sondern sie hat auch eine grosse Wichtigkeit für den Landwirth, den die Lebensweise der Krähen oft von der nächsten Nähe angeht. Von gleichgrosser Wichtigkeit ist sie auch für den landwirthschaftlichen Entomologen, der zufolge seines Berufes, das Urtheil zu sprechen hat, wer eigentlich Recht hat, wenn eines gegebenen Falles das Interesse der Krähe mit dem des Landwirthes in Konflikt geriethe und wenn wider den anklagenden Wirth auch die Krähen ihren Anwalt finden.

Es hat viele Gründe, warum ich hier die Krähenfrage aufwerfe. Der erste und zugleich der Hauptgrund ist, dass obzwar diese strittige Frage sehr alt, sie bei weiten noch nicht genug klar ist, um ein bestimmtes, jede Zweideutigkeit ausschliessendes Urtheil zu schöpfen, und von der landwirthschaftlichen Bedeutung der Krähen einen klaren Begriff und eine entschiedene Meinung zu bilden: oder anders gesagt, dass wir im Reinen wären, ob die Krähe der im weiten Sinne genommenen Landwirthschaft nützlich oder schädlich sei? Nachdem sich die Sache so verhält und ich nicht wusste, auf welcher Seite das Recht sei, war meine Lage sehr schwer, als ich als landwirthschaftlicher Entomologe in mehreren Fällen über die Krähen Ge-